

Straffets funktion

För strafflagsberedningen framstår individualpreventionen, förbättringen av den enskilda brottslingen, som kriminalpolitikens väsentliga funktion, och denna förbättring tänker man sig vunnen genom vård av efter det särskilda behovet anpassad art. Därjämte krävs förändringar i den allmänna socialvården och i uppfostran, som skall leda till förebyggande av brott; det är här fråga om åtgärder som inte direkt hör till kriminalpolitiken, eftersom det gäller behandlingen av människor som inte begått något brott, men som skall tjäna samma syfte.

Tankegången utvecklas närmare av professor Strahl. Det är i många fall antagligt, skriver han, att det hos en brottsling med en karaktärsdefekt består ett sammanhang mellan defekten och brottet. "Han är t ex lättledt och råkar därför under inflytande av kamrater som förmår honom att delta i brott, eller han är häftig och förgår sig därför mot annan, eller han är känslökall och hänsynslös och riktar sig därför på annans bekostnad utan att bekymra sig om den skada han gör denne. Man måste försöka ge den lättledde någon ryggrad, vänja den uppbrusande vid besinning, lära den hänsynslöse att han måste visa hänsyn mot sin omgivning."

Detta principiella resonemang lär de flesta som inte har den otrevliga benägenheten att kalla all hygglighet dalt eller pjosk vara med om. I den mån den brottslige kan påverkas av vård och fostran — vare sig ordet straff användes eller inte — bör samhället inrikta sig på att med dessa medel förbättra honom. Man kan visserligen finna beredningens uttalanden i dessa frågor alltför hoppfulla, men en marginal för optimism synes ofrånkomlig vid försök i den angivna riktningen. Någon principiell invändning finns det inte skäl till.

Denna inställer sig emellertid på en annan punkt, som redan i föregående artiklar berörts. Beredningen driver sitt nu antydda resonemang med sådan styrka att den allmänpreventiva synpunkten skjutes undan utan att närmare granskas eller med öppenhet och fullständighet kritiseras. Beredningens bild av brottslingen är en människa som visserligen inte är otillräknelig eller helt

oansvarig, men som på grund av anlag och framför allt uppfostran har sådana defekter att hon halvt om halvt är predestinerad till brottslighet. Naturligtvis återvänder inte beredningen till de gamla sönderskjutna teorierna om brottet som utslag av en psykisk abnormitet, men tendensen är att så kraftigt understryka bristerna och svagheter hos brottslingen att själva brottet nära nog ter sig ofrånkomligt. På detta sätt och genom den förut diskuterade nedvärderingen av straffet kommer man fram till ett visserligen med reservationer omgivet avvisande av generalpreventionen, av tanken på straffets — eller om man så vill det hotande lidandets — förmåga att avhålla eller avskräcka från brott. En konsekvens härav blir att beredningen i stort sett pläderar för en lindring av ingreppen vid begångna brott.

Särskilt professor Olivecrona har påpekat svagheten i denna konstruktion. Den stora ökning av brottsligheten som ägt rum på senare år redovisas av beredningen utan att den går in på frågan om strafflindringarna eller efterskänkandet av straff haft någon betydelse i

sammanhanget. Beredningen nöjer sig helt enkelt med de vaga och glidande reflexionerna rörande straffets funktioner.

Någon teoretiker har tillspetsat sagt att straff för mord egentligen är obehövligt; det finns så få människor som vill begå mord, den allmänna reaktionen mot mord är så stark att den håller tillbaka. Reflexionen fäster uppmärksamheten på att det just är i fråga om mindre grova, mindre avskydda brott som straffets allmänpreventiva effekt blir mest påtaglig. Det är just sådana brott som under senare tid ökats; inbrott och framför allt bilstölder är de typiska exemplen. Att vi har omkring tio gånger så många bilstölder per invånare som London och Köpenhamn beror, för att stanna vid detta brott (26 000 bilstölder i Sverige 1956), sannolikt på att biltjuven hos oss i de allra flesta fall inte blir straffad; antingen upptäcks han inte eller får han villkorlig dom. Då landshövding Mossberg i sin utredning om trafiken utgår från detta sammanhang — att brotten blir talrika därför att de ej bestraffas — har han säkert en överväldigande opinion bakom sig. Samma allmänna resonemang gäller självfallet deklaratjonsbrott, för att inte tala om mindre förseelser som felparkering eller fortkörning. Att i dessa fall tala om missanpassning och karaktärsdefekter är att skju-

ta undan realiteten. Det är här fråga om brott som, ett flertal människor eller i varje fall flertalet inom en viss miljö är beredda att begå; fruktan för straff blir antagligen ofta avgörande. Hur många skulle inte deklarerat falskt eller dricka litet för mycket före en bilkörning om inte straffen, särskilt genom skärpningar under senare år, blivit kännbara. Strafflagsberedningens uppläggning av frågan passar möjligen de verkligt grova brotten; för de mindre, som i praktiken är huvudsaken, duger den inte.

Det är möjligt att bakom beredningens ställningstagande står halvt omedvetna motiv, som inte blivit anförda. Straffet drabbar, detta är kanske den i grunden bestämmande attityden, orättvist sätillvida som brott av senast berörda kategorier i så hög grad är socialt bestämda; ynglingen med stora fickpengar bryter sig inte in i en kiosk för att stjåla choklad, bilägaren stjälar inte bilar. Denna uppfattning av brottet är visserligen mycket mindre rimlig nu än för några årtionden sedan — då verklig nöd kunde driva till stöld — men ett drag av berättigande har den fortfarande. Som motiv för straffets slopande eller nedskärning inom vissa områden är likväl uppfattningen inte användbar, och ingen vill väl heller öppet hävda detta. Den antydda reflexionen bör ingå i den helhetssyn som präglar humaniseringstendensen inom kriminalpolitiken, men den kan inte leda till att man avstår från straff som anses vara ägnade att förebygga brott.